

В.В. Ягупов, доктор педагогічних наук, професор, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, м Київ
В.І. Свистун, доктор педагогічних наук, доцент, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ
М.А. Кришталь, кандидат психологічних наук, професор, Академія пожежної безпеки імені Героїв України, м. Черкаси
В.М. Король, Академія пожежної безпеки імені Героїв України, м. Черкаси

Формування управлінської культури, компетентності та управлінського мислення майбутніх керівників як інтегральна мета їх управлінської підготовки

Для системи професійної освіти та для її конкретного випускника, а також для українського суспільства завжди є актуальною проблема: який має бути головний критерій оцінювання підготовленості випускника професійної школи до майбутньої професійної діяльності. Особливо ця проблема є злободенною для тих навчальних закладів, в яких відбувається професійна підготовка майбутніх керівників (управлінців, менеджерів, командирів). Критерії у замовників на підготовку таких фахівців – одні, у представників професійної освіти – другі, а в самих випускників – треті. Зрозуміло, що в силу суб'єктивних і об'єктивних обставин їх відповіді різні, а хоча всі хочуть одного – всебічно підготовленого управлінця, здатного та готового до успішної управлінської діяльності як стандартних, так і нестандартних умовах функціонування організації, установи, підрозділу тощо.

Враховуючи методологічні вимоги сучасних концепцій професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійної освіти (насамперед компетентнісний підхід до обґрунтування державних стандартів підготовки майбутніх фахівців), низку суб'єктивних і об'єктивних обставин, які неминуче існують у кожному суспільстві та професійній спільності, а також власний

управлінський і педагогічний досвід наголошуємо, що інтегральним критерієм оцінювання підготовленості випускника професійної школи як керівника до майбутньої управлінської діяльності є сформованість управлінської культури, основним проявом якої є управлінська компетентність, а основним психологічним засобом реалізації – управлінське мислення. Коли ці три інтегральні явища сформовані, то маємо головного критерію управлінської підготовленості випускника, наприклад, вищої професійної школи, суб'єкта управлінської діяльності, основні сутнісні характеристики якого можуть бути також показниками оцінювання сформованості випускника як керівника.

У зв'язку з цим цілеспрямована управлінська підготовка керівників як менеджерів з широким науковим, професійним, фаховим і управлінським кругозором, розвинутим творчим практичним мисленням, високою управлінською компетентністю та культурою, спроможних, здатних і готових ефективно вирішувати весь комплекс управлінських завдань, що стоять перед ними як суб'єктами управління у різних структурах і установах, а також постійно нарощувати свій управлінський потенціал і практичний досвід в умовах сучасного інформаційного суспільства, є актуальною системною організаційно-управлінською, психолого-педагогічною проблемою.

Але в той же час, як показують результати аналізу управлінської діяльності різних керівників в українському суспільстві, мають місце тенденції зростання кількості таких випускників професійної освіти, які мають недостатню підготовленість до управлінської діяльності, слабкі знання сучасних технологій і засобів управління у різних сферах українського суспільства, що негативно відбивається в їх управлінській компетентності та культурі.

Культура кожного виду професійної діяльності має певну специфіку та своє призначення, що особливо проявляється в управлінській культурі керівників. Відповідно, її слід цілеспрямовано формувати та розвивати, оскільки однієї найскладніших видів діяльності є управлінська, бо необхідність в управлінні виникає щоразу, коли люди об'єднуються, щоб спільно зробити те,

що окремо вони зробити не можуть або окремо це робити недоцільно. За змістом управлінська культура представляє сукупність досягнень в організації і здійсненні управління, налагодженні праці підлеглих, використанні таких методів, засобів і принципів управління, а також вимог, які висуваються до систем управління і працівників, які зумовлені нормами права, а також принципами та традиціями загальної та професійної моралі.

Основними елементами управлінської культури, на нашу думку, є такі: система знань про управління як об'єкт професійної діяльності; система знань про систему управління, формах, методах, технологіях і засобах управлінської діяльності в конкретній сфері; система практичних навичок, умінь і здатностей управлінської діяльності в конкретній професійній сфері, зовнішнім проявом якої є певний стиль управлінської діяльності; управлінська компетентність як основа управлінської культури; управлінське мислення як психологічний засіб актуалізації управлінської культури; цінності управлінської діяльності. Водночас конкретний зміст і структура управлінської культури визначаються характером і рівнем суспільного розвитку, структурою суспільних відношень і зв'язків, духовною культурою суспільства і конкретної професійної спільноти, набутим досвідом управлінської діяльності конкретного керівника. Управлінська культура представляє собою складне системне динамічне утворення, що виражає сукупність, взаємодію та взаємовплив ціннісно-мотиваційного, емоційно-вольового, когнітивного, менеджерського, праксеологічного, контрольно-оцінювального та суб'єктного складових, що проявляється в процесі управлінської діяльності.

Управлінська компетентність керівника – це, з одного боку, інтегральне професійне утворення, яке проявляється в процесі управлінської діяльності, в межах якої актуалізується система його управлінських знань, навичок, вмінь, здатностей та професійно важливих якостей, а з іншого – серцевина управлінської культури. Як управлінська культура, так і управлінська компетентність керівників можуть залишатися не актуалізованими. Психологічним механізмом їх актуалізації виступає управлінське мислення, яке

представляє специфічний активний вид їх практичного мислення в управлінській діяльності, основним змістом якого є визначення, оцінювання та розв'язання різноманітних управлінських проблем і ситуацій, які виникають у організаціях у процесі виконання ними поставлених завдань. Воно складається з мотивування, прогнозування, організації, розпорядження, координації, узгодження, оцінювання, контролювання та корегування.

Отже, управлінська культура і компетентність, управлінське мислення керівників, з одного боку, тісно пов'язані із загальною культурою особистості, загальнолюською та професійною культурою, а система цінностей управлінської діяльності – з системою цінностей суспільства, конкретної професійної спільноти й особистісними цінностями керівників, а з іншого – представляють інтегроване професійно-важливе утворення, яке характеризує особливості системи їх управлінських знань, навичок, умінь, здатностей й актуалізується в професійній свідомості, стилі управлінської діяльності, управлінській етиці та поведінці.